

Teresa Bielska-Sobkowicz*

Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez Sąd Najwyższy

1. WPROWADZENIE

Niedawno minęła dziesiąta rocznica przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. To dobra okazja do przyjrzenia się, jak prawo unijne jest stosowane w codziennej praktyce Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy jest naczelnym organem władzy sądowniczej. Do jego ustrojowych zadań należy sprawowanie wymiaru sprawiedliwości oraz nadzoru nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania, a także wykonywanie innych czynności określonych w Konstytucji i ustawach¹ (art. 175 ust. 1, art. 183 ust. 1 i 2 Konstytucji RP²). Zadania Sądu Najwyższego konkretyzuje ustawa o Sądzie Najwyższym³. Zgodnie z jej art. 1 Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Zadanie to wykonuje poprzez zapewnienie w ramach nadzoru zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych, rozpoznawanie kasacji oraz innych środków odwoławczych, podejmowanie uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne oraz rozstrzyganie innych spraw określonych w ustawach.

Z uwagi na swe ustrojowe znaczenie Sąd Najwyższy wywiera znaczący wpływ na orzecznictwo sądów powszechnych, a także innych sądów. Wpływ decyzji podejmowanych przez Sąd Najwyższy sięga znacznie dalej, bowiem z racji jego autorytetu decyzje te uwzględniane są także w procesie stosowania prawa przez organy administracji państwowej, są również brane pod uwagę w procesie tworzenia prawa. Trybunał Konstytucyjny, przy orzekaniu o zgodności konkretnej normy prawnej z Konstytucją RP, niejednokrotnie rozważa, jakie znaczenie tej normie nadał w procesie wykładni Sąd Najwyższy. Decyzje Sądu Najwyższego przyczyniają się również do rozwoju doktryny prawniczej, poddawane są bowiem krytycznej analizie w licznych glosach i opracowaniach naukowych.

Środki prawne, jakimi posługuje się Sąd Najwyższy przy wykonywaniu swych konstytucyjnych zasad, określone są szczegółowo w ustawach zawierających

* Autorka jest sędzią Sądu Najwyższego.

¹ Zob. A. Górski, *Uwagi o sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przez Sąd Najwyższy*, w: *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, J. Gudowski (red.), K. Weitz (red.), Warszawa 2011, t. 2, s. 2807–2816.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej jako Konstytucja RP.

³ Ustawa z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 499 ze zm.).

przepisy proceduralne. W dalszych rozważaniach będę się odnosić do przepisów kodeksu postępowania cywilnego⁴ i do praktyki orzeczniczej Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej.

2. SĄD NAJWYŻSZY JAKO SĄD UNIJNY

Prawo unijne może być efektywnie stosowane tylko wtedy, gdy znajduje wyraz w bieżącym orzecznictwie sądów krajowych. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej jako TSUE) wielokrotnie wskazywał, że każdy sąd krajowy jest sądem unijnym, ma zatem obowiązek stosowania bezpośrednio skutecznych aktów prawa unijnego oraz dokonywania prounijnej wykładni przepisów prawa krajowego w sprawach, w których występuje tzw. element unijny (dawniej – wspólnotowy). Oznacza to konieczność stosowania prawa unijnego z urzędu. Obowiązek ten w zasadzie dotyczy również Sądu Najwyższego.

Stosowanie prawa unijnego wymaga wyjaśnienia charakteru sprawy, w jakiej się ten obowiązek aktualizuje. Szczegółowe omawianie tej kwestii przekracza ramy niniejszej publikacji. Wystarczy zatem wskazać, że w literaturze prawniczej jako „sprawę unijną” kwalifikuje się taką, w której występuje element transgraniczny lub w której roszczenia i zarzuty wywodzone są z bezpośrednio skutecznych przepisów prawa UE bądź też zastosowanie mają przepisy krajowe stanowiące implementację pochodnych aktów prawa UE, albo pojawia się problem dyskryminacji czy odesłania do prawa unijnego⁵. Podkreśla się także obiektywny charakter tego pojęcia, zatem o charakterze sprawy jako unijnej nie przesądza fakt powołania się przez strony czy przez sąd krajowy na przepisy prawa unijnego⁶.

Sąd Najwyższy wielokrotnie przyznawał przymiot sprawy unijnej sprawom, w których istniała potrzeba wykładni przepisów krajowych stanowiących implementację dyrektyw. W wyroku z 26.06.2013 r.⁷ wskazał, że o unijnym charakterze sprawy decyduje objęcie jej stanu faktycznego zakresem przedmiotowym prawa unijnego. W sprawie zakończonej wyrokiem z 12.10.2006 r.⁸ uznał, że brak elementu transgranicznego lub podstaw do bezpośredniego stosowania dyrektyw z powodu ich implementacji do ustawodawstwa krajowego nie świadczy o tym, że sprawa nie ma unijnego charakteru. Może się bowiem okazać, że interpretacja dyrektywy jest potrzebna do właściwego rozstrzygnięcia na tle ustawy krajowej stanowiącej jej implementację.

Szczególnie wiele spraw dotyczyło stosowania bezpośrednio skutecznych przepisów prawa UE, tj. rozporządzeń i przepisów traktatowych.

W postanowieniu z 29.10.2010 r.⁹ Sąd Najwyższy, powołując się na orzecznictwo TSUE, wskazał, że o uznaniu sprawy za cywilną lub handlową decyduje charakter

⁴ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 ze zm.), dalej jako k.p.c.

⁵ Por. D. Miąsik, *Sprawa wspólnotowa przed sądem krajowym*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2008/9, s. 16; D. Miąsik, *Podstawowe zasady stosowania prawa UE przez sądy powszechne w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014/1, s. 66.

⁶ Por. szerzej M. Baran, *Stosowanie z urzędu prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, Warszawa 2014, s. 43–57.

⁷ Wyrok SN z 26.06.2013 r. (V CSK 366/12), LEX nr 1375503.

⁸ Wyrok SN z 12.10.2006 r. (I CNP 41/06), OSNC 2007/7–8, poz. 115.

⁹ Postanowienie SN z 29.10.2010 r. (IV CSK 465/09), OSNC 2011/2, poz. 22.

stosunku prawnego będącego podstawą sporu, w konsekwencji – nie uznając unijnego charakteru sprawy – przyjął, że powództwo osoby fizycznej o odszkodowanie przeciwko pozwanemu państwu (Republika Federalna Niemiec) za działania lub zaniechania jego sił zbrojnych w okresie okupacji nie należy do przedmiotowego zakresu zastosowania art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 44/01¹⁰.

3. STOSOWANIE PRAWA UE PRZEZ SĄD NAJWYŻSZY Z URZĘDU

3. 1. Rozpoznanie skargi kasacyjnej

W odróżnieniu od sądów powszechnych Sąd Najwyższy nie rozpoznaje sprawy, jego kognicją jest objęte rozpoznanie skargi kasacyjnej, która jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, przysługującym od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji. Sąd Najwyższy nie jest sądem trzeciej instancji, z uwagi bowiem na swą ustrojową pozycję usytuowany jest poza tokiem instancji, a jego rola nie polega na korygowaniu zaskarżonego skargą orzeczenia¹¹. Właśnie dlatego, że Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną, a nie sprawę, w której ją wniesiono, granice przedmiotowe rozpoznania skargi zostały określone wąsko.

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, w granicach zaskarżenia biorąc pod uwagę z urzędu nieważność postępowania. Podstawy kasacyjne określone są poprzez przytoczenie konkretnie wskazanego przepisu prawa, którego naruszenie skarżący zarzucił. W orzecznictwie podkreśla się, że poza te granice Sąd Najwyższy przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej wyjść nie może. Powstaje zatem pytanie, czy Sąd Najwyższy może (lub powinien) z urzędu stosować przepisy prawa unijnego, jeżeli skarżący nie przytoczył ich w podstawach kasacyjnych. Sąd Najwyższy w wyroku z 18.12.2006 r.¹² uznał, że „nie rozważa naruszenia przepisów Unii Europejskiej, jeżeli strona nie wskazała ich jako podstawy skargi kasacyjnej, chyba że występuje potrzeba zwrócenia się z zagadnieniem wstępnym do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Przepisy prawa UE należy uwzględnić również, gdy jest oczywiste, że regulują ten sam przedmiot, co prawo krajowe, którego naruszenie zostało wskazane jako podstawa skargi kasacyjnej i występuje możliwość bezpośredniego zastosowania prawa wspólnotowego lub konieczność dokonania wykładni przepisów prawa krajowego zgodnie z przepisami wspólnotowymi”. Sąd Najwyższy powołał się na orzeczenia TSUE w sprawach *van Schijndel*¹³ oraz *Kobler*¹⁴. W pierwszej z tych spraw TSUE wskazał, że sądy krajowe mają obowiązek

¹⁰ Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. WE L 12 z 2001 r., s. 1).

¹¹ Por. J. Gudowski w: *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, J. Gudowski (red.), t. 3, cz. 2: s. 1035.

¹² Wyrok SN z 18.12.2006 r. (II PK 17/06), OSNP 2008/1–2, poz. 8, z głosem K. Kowalik-Bańczyk, *Badanie z urzędu naruszenia prawa wspólnotowego przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej przez Sąd Najwyższy*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2009/4, s. 43; zob. też omówienie tego wyroku – M. Baran, *Stosowanie...*, s. 380–382.

¹³ Wyrok TSUE z 14.12.1995 r. w sprawach połączonych C-430/93 i C-431/93, *Jeroen van Schijndel i Johannes Nicolaas Cornelis van Veen przeciwko Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten*, EU:C:1995:441.

¹⁴ Wyrok TSUE z 30.09.2003 r. w sprawie C-224/01, *Gerhard Köbler przeciwko Republik Österreich*, EU:C:2003:513.

zapewnienia ochrony prawnej, którą jednostki wywodzą z bezpośredniej skuteczności prawa wspólnotowego, jednak „prawo wspólnotowe nie zobowiązuje sądów krajowych do podnoszenia z urzędu kwestii dotyczącej naruszenia przepisów prawa wspólnotowego, jeżeli ocena tej kwestii zmusiłaby je do rezygnacji z przypisanej im biernej roli poprzez wyjście poza granice sporu wyznaczone przez jego strony oraz oparcie się na okolicznościach innych niż te, na których strony zainteresowane stosowaniem tych przepisów opierają swoje roszczenie”. W drugiej sprawie TSUE uznał jednak, że naruszenie prawa wspólnotowego przez sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji, tj. taki, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, może prowadzić do odpowiedzialności państwa za szkodę, której doznała osoba pozbawiona ochrony wynikającej z przepisów prawa unijnego.

Zasada wyrażona w wyroku SN z 18.12.2006 r. stosowana jest także w orzecznictwie Sądu Najwyższego w Izbie Cywilnej. W większości spraw, w których rozważano potrzebę zastosowania prawa UE, stosowne zarzuty podniesione zostały przez skarżących w podstawach skargi kasacyjnej. W kilku jednak sprawach Sąd Najwyższy z urzędu dokonywał wykładni przepisów krajowych stanowiących implementację dyrektyw bądź rozważał potrzebę stosowania bezpośrednio skutecznych aktów prawa unijnego. Tytułem przykładu można wskazać następujące orzeczenia.

Wyrok w sprawie V CSK 366/12¹⁵.

W podstawach skargi kasacyjnej podniesiono zarzut naruszenia art. 20 ust. 1 pkt 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁶, w brzmieniu nadanym nowelizacją z 28.10.2002 r.¹⁷, przez błędną wykładnię użytego w tym przepisie pojęcia „importer”. Naruszenie to polegało, według skarżącego, na przyjęciu, że zakresem przepisu nie są objęte podmioty, które sprowadzają do Polski urządzenia w nim wymienione z państw będących członkami Unii Europejskiej. Sąd Najwyższy dokonał wykładni przytoczonego przepisu w świetle dyrektywy 2001/29/WE¹⁸ i uznał, że za importera uważać należy podmiot, który w ramach prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej sprowadza do Polski z zagranicy, w tym także z państw będących członkami Unii Europejskiej, urządzenia i nośniki określone w art. 20 ust. 1 p.a.p.p.

Wyrok w sprawie II CSK 466/12¹⁹.

W podstawach skargi przytoczono naruszenie art. 6, art. 7 i art. 8 ustawy o ochronie baz danych²⁰ i art. 3 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji²¹. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że ustawa o ochronie baz danych wprowadziła do polskiego porządku prawnego dyrektywę 96/9/WE²² oraz, dokonując wykładni jej przepisów

¹⁵ Wyrok SN z 26.06.2013 r. (V CSK 366/12), LEX nr 1375503.

¹⁶ Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.), dalej jako p.a.p.p.

¹⁷ Ustawa z 28.10.2002 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 197, poz. 1662).

¹⁸ Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 22.05.2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (Dz. Urz. WE L 167 z 2001 r., s. 10).

¹⁹ Wyrok SN z 9.05.2013 r. (II CSK 466/12), OSNC-ZD 2014/3, poz. 46.

²⁰ Ustawa z 27.07.2001 r. o ochronie baz danych (Dz. U. Nr 128, poz. 1402 ze zm.).

²¹ Ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 ze zm.).

²² Dyrektywa 96/9/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.03.1996 r. w sprawie ochrony baz danych (Dz. Urz. WE L 77 z 1996 r., s. 20).

i przytaczając orzeczenia TSUE, wyjaśnił pojęcia sprzecznego z normalnym korzystaniem i powodującego nieusprawiedliwione naruszenie słusznym interesów producenta pobierania i wtórnego wykorzystywania danych z bazy internetowej.

Wyrok w sprawie II CSK 642/12²³.

Sprawa dotyczyła żądania zwrotu pomocy udzielonej pozwanemu przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na modernizację gospodarstwa rolnego. Pomoc udzielana była w ramach programu finansowanego z publicznych środków krajowych lub wspólnotowych. Warunki udzielania pomocy w podejmowaniu działalności przez młodych rolników określało rozporządzenie nr 1257/1999²⁴ oraz rozporządzenie nr 817/2004²⁵. Warunkiem udzielenia pomocy było uzupełnienie przez beneficjenta wykształcenia rolniczego w określonym w umowie terminie. Żądanie zwrotu udzielonej pomocy spowodowane było niedotrzymaniem tego warunku. Pozwany zaskarżył skargą kasacyjną wyrok uwzględniający żądanie, podnosząc w podstawie kasacyjnej wyłącznie zarzut naruszenia art. 5 kodeksu cywilnego²⁶. Sąd Najwyższy uznał, że rozważania dotyczące prawidłowości zastosowania tego przepisu mogą wchodzić w rachubę tylko wtedy, gdy nie ma innych regulacji pozwalających wyłączyć odpowiedzialność beneficjenta udzielonej pomocy finansowej. Wskazane wyżej unijne rozporządzenia, skuteczne bezpośrednio, zawierają natomiast katalog przyczyn, dla których żądanie zwrotu pomocy może być uznane za bezzasadne. Ponieważ przyczyn tych sąd drugiej instancji nie oceniał, wyrok podlegał uchyleniu.

Wyrok w sprawie I CSK 220/13²⁷.

Sprawa dotyczyła żądania zasądzenia od pozwanego ubezpieczyciela odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez ubezpieczonego od odpowiedzialności cywilnej pełnomocnika powódki w toczących się przed wojewódzkim sądem administracyjnym postępowaniach, których przedmiotem były skargi na decyzje organów skarbowych naliczających zobowiązanie z tytułu należnego podatku VAT. W podstawach skargi kasacyjnej przytoczono krajowe przepisy regulujące odliczenia od podatku VAT. Jedynie w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżąca odwołała się do orzecznictwa TSUE dotyczącego prawa do odliczenia podatku naliczonego i niemożliwości ograniczania tego prawa. Sąd Najwyższy powołał się na przepisy dyrektywy 67/227/EEC²⁸ i dyrektywy 77/388/EWG²⁹ oraz na orzecznictwo TSUE, z którego wynika, że zasady neutralności nie wyłącza prawo podatnika do pomniejszenia podatku należnego o kwoty podatku zapłaconego przy nabyciu towarów

²³ Wyrok SN z 12.06.2013 r. (II CSK 642/12), LEX nr 1363016.

²⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z 17.05.1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) oraz zmieniające i uchylające niektóre rozporządzenia (Dz. Urz. WE L 160 z 1999 r., s. 80).

²⁵ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 817/2004 z 29.04.2004 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) (Dz. Urz. UE L 153 z 2004 r. s. 30).

²⁶ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 ze zm.), dalej jako k.c.

²⁷ Wyrok SN z 28.01.2014 r. (I CSK 220/13), LEX nr 1683587.

²⁸ Pierwsza dyrektywa Rady 67/227/EWG z 11.04.1967 r. w sprawie harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich dotyczących podatków obrotowych (Dz. Urz. WE L 71 z 1967 r., s. 1301), dalej jako Pierwsza Dyrektywa.

²⁹ Szósta dyrektywa Rady 77/388/EWG z 17.05.1977 r. w sprawie harmonizacji ustawodawstw Państw Członkowskich w odniesieniu do podatków obrotowych – wspólny system podatku od wartości dodanej: ujednolicona podstawa wymiaru podatku (Dz. Urz. WE L 145 z 1977 r., s. 1).

i usług, jeżeli wiedział lub powinien wiedzieć o oszukańczym charakterze transakcji. Skoro zaś z ustaleń wynikało, że skarżąca nie dochowała należytej staranności, nie było podstaw do odliczania podatku VAT od podatku naliczonego, co przesądziło o oddaleniu skargi kasacyjnej.

3.2. Przedsąd

Rozpoznanie skargi kasacyjnej jest poprzedzone podjęciem przez Sąd Najwyższy decyzji o przyjęciu jej do rozpoznania. Decyzja ta podejmowana jest na posiedzeniu niejawnym przez Sąd Najwyższy w składzie jednego sędziego. Postanowienie w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest arbitralne, bowiem musi być poprzedzone rozważeniem, czy istnieją podstawy do przyjęcia, że spełniona jest choć jedna z przesłanek określonych wyczerpująco w art. 398⁹ § 1 k.p.c. Przesłankami tymi są:

- występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego,
- potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów,
- nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji,
- oczywista zasadność skargi.

Jak widać, nie ma wśród przesłanek uzasadniających przyjęcie skargi do rozpoznania naruszenia prawa unijnego.

Przepis art. 398⁴ § 2 k.p.c. wymaga zamieszczenia w skardze kasacyjnej wniosku o jej przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienia.

W przeciwieństwie do podstaw kasacyjnych Sąd Najwyższy nie jest związany wskazanymi w skardze kasacyjnej przyczynami przyjęcia jej do rozpoznania, może zatem przyjąć skargę z innej przyczyny lub odmówić jej przyjęcia; z urzędu musi uwzględnić nieważność postępowania³⁰. W uzasadnieniu postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania Sąd Najwyższy z reguły odnosi się do przedstawionych przez skarżącego przyczyn kasacyjnych, zamieszcza też, choć nie zawsze, wzmiankę o niestwierdzeniu nieważności postępowania. Postanowienie o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania nie wymaga uzasadnienia, nie można zatem stwierdzić, jaka przyczyna kasacyjna o tym zadecydowała.

W piśmiennictwie wskazuje się na wynikający z prawa UE obowiązek Sądu Najwyższego rozważenia w ramach przedsądu, czy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawa unijnego albo potrzeba wykładni prawa unijnego, a także czy skarga jest oczywiście uzasadniona z uwagi na naruszenie prawa unijnego. Wskazuje się, że obowiązek ten wynika pośrednio z art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej³¹ oraz ze standardów unijnych przedstawionych szczegółowo w sprawach *van Schijndel* i *Peterbroeck*³², a także zwraca się uwagę na konsekwencje zaniechania tego obowiązku określone przez TSUE w sprawach *Kobler* oraz

³⁰ Por. T. Ereciński w: *System prawa procesowego cywilnego. Środki zaskarżenia*, J. Gudowski (red.), t. 3, cz. 2, s. 1031.

³¹ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 2012 r., s. 47), dalej jako TFUE.

³² Wyrok TS z 14.12.1995 r. w sprawie C-312/93, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS przeciwko państwu belgijskiemu*, EU:C:1995:437.

*Traghetti*³³. Postuluje się większą aktywność Sądu Najwyższego w tym względzie na etapie przedsądu³⁴. Nie wiadomo jednak, na jakiej podstawie formułuje się obawy o brak aktywności Sądu Najwyższego, gdy chodzi o ocenę na etapie przedsądu kwestii wynikających z przepisów prawa UE. Wydaje się, że wyrażane w doktrynie obawy są przesadzone. Sam fakt, że w uzasadnieniu postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie ma analizy mogących mieć zastosowanie w sprawie przepisów prawa UE, nie oznacza jeszcze, że kwestii tych Sąd Najwyższy nie brał pod uwagę przy podejmowaniu decyzji na etapie przedsądu. Wskazane wyżej orzeczenia, w których ani w podstawach, ani w uzasadnieniu wniosku o przyjęciu skargi do rozpoznania skarżący nie odwoływał się do unijnego charakteru sprawy, świadczą raczej o tym, że właśnie na tym etapie postępowania ta kwestia była przedmiotem oceny. Jako przykład może służyć postanowienie o przyjęciu do rozpoznania skargi kasacyjnej w sprawie II CSK 642/12, mimo że jako przyczynę kasacyjną skarżący wskazał wyłącznie potrzebę wykładni art. 5 k.c.

Obarczenie Sądu Najwyższego obowiązkiem przedstawiania, w pisemnym uzasadnieniu w każdej sprawie, analizy wszystkich możliwych przesłanek przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania świadczyłoby o braku zaufania do najwyższej instancji sądowej. Należy raczej przyjąć, że skoro Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, to oznacza, iż nie stwierdził istnienia zasadnej przyczyny, w tym wynikającej z obowiązku stosowania prawa UE. Nie są mi znane przypadki występowania z powództwem odszkodowawczym przeciwko Skarbowi Państwa na tej podstawie, że Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania pomimo naruszenia przez sąd powszechny bezpośrednio skutecznych przepisów prawa unijnego, pozbawiając w ten sposób skarżącego wynikającej z nich ochrony. Warto zwrócić uwagę, że nawet powołanie się przez skarżącego na naruszenie prawa unijnego nie gwarantuje przyjęcia skargi do rozpoznania, skarżący powinien bowiem wykazać, że naruszenie jest oczywiste albo istnieje zagadnienie prawne czy potrzeba wykładni przepisów prawa unijnego³⁵.

3.3. Pytanie prejudycjalne

Zgodnie z art. 267 ak. 3 TFUE sąd, którego orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, jest zobowiązany do wystąpienia do TSUE z wnioskiem o rozpatrzenie pytania dotyczącego wykładni traktatów lub ważności i wykładni aktów prawa unijnego, jeżeli rozstrzygnięcie w tym przedmiocie jest niezbędne do wydania wyroku. Obowiązek ten spoczywa zatem na sądzie ostatniej instancji. Określanie Sądu Najwyższego jako sądu ostatniej instancji stanowi pewne uproszczenie. Sąd ten, jak wskazano na wstępie, nie jest sądem kolejnej instancji, bowiem z uwagi na swoją ustrojową pozycję usytuowany jest poza tokiem instancji. W polskim systemie prawnym orzekanie jest co do zasady dwuinstancyjne, sądem ostatniej instancji jest zatem sąd odwoławczy (apelacyjny lub okręgowy), który wydaje orzeczenie prawomocne. Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem

³³ Wyrok TS z 13.06.2006 r. w sprawie C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA przeciwko Repubblica Italiana*, EU:C:2006:391.

³⁴ Por. M. Baran, *Stosowanie...*, s. 377–382.

³⁵ Zob. postanowienie SN z 20.12.2012 r. (I CSK 397/12), LEX nr 1396360.

zaskarżenia, przysługującym od prawomocnych orzeczeń. Zastrzeżenie to należy mieć na uwadze przy określaniu, w jakich sytuacjach aktualizuje się obowiązek wystąpienia do TSUE z pytaniem prejudycjalnym (określanym także jako odesłanie prejudycjalne lub odesłanie wstępne). Obowiązek taki istnieje niewątpliwie w sytuacji, w której Sąd Najwyższy oddala skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.) lub wydaje orzeczenie reformatoryjne (art. 398¹⁶ k.p.c.). Od takich bowiem orzeczeń nie przysługuje żaden środek odwoławczy. Od orzeczenia kasatorskiego (art. 398¹⁵ k.p.c.) również, co oczywiste, nie przysługuje środek odwoławczy, ale jego skutkiem jest uchylenie wyroku sądu drugiej instancji, a co za tym idzie – na nowo otwiera się postępowanie w sprawie. W takiej sytuacji obowiązek zwrócenia się przez Sąd Najwyższy do TSUE nie istnieje, co nie oznacza braku możliwości przedstawienia takiego pytania na podstawie art. 267 ak. 2 TFUE. Można mówić o Sądzie Najwyższym jako o sądzie ostatniej instancji także wtedy, gdy uchyla wydane w sprawie wyroki i odrzuca pozew albo umarza postępowanie (art. 398¹⁹ k.p.c.), odrzuca skargę kasacyjną (art. 398⁶ § 3 k.p.c.) lub oddala zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające apelację albo skargę kasacyjną (art. 394¹ § 1 i 2 k.p.c.). Jest sądem ostatniej instancji także wtedy, gdy odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.). W piśmiennictwie dopuszcza się możliwość wystąpienia przez Sąd Najwyższy z pytaniem prejudycjalnym na etapie przedsądu³⁶. Wydaje się jednak, że taka możliwość jest tylko teoretyczna, skoro wątpliwości powstające przy ocenie przyczyn kasacyjnych dotyczące wykładni prawa wspólnotowego powinny skłonić Sąd Najwyższy do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej nie wystąpił dotychczas z wnioskiem do TSUE o rozstrzygnięcie zagadnienia prejudycjalnego, co nie oznacza, iż nie rozważał takiej potrzeby, zwłaszcza że w wielu skargach kasacyjnych zawarte były dotyczące tego wnioski. Sąd Najwyższy wskazywał, że zadanie pytania prejudycjalnego jest uzasadnione tylko wtedy, gdy w sprawie występują dostateczne wątpliwości w rozumieniu art. 234 ak. 3 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską³⁷. Nie stwierdził występowania takich wątpliwości w sprawie I CNP 41/06³⁸. W sprawie I CK 207/05³⁹ podkreślił, że pytanie prejudycjalne może prowadzić wyłącznie do wyjaśnienia wątpliwości dotyczących ważności lub wykładni prawa wspólnotowego, a nie do rozstrzygnięcia o zgodności prawa krajowego z prawem wspólnotowym. W sprawie I CSK 70/08⁴⁰ uznał, że ustalony przez sąd odwoławczy stan faktyczny nie dawał podstaw do przyjęcia, iż wystosowanie pytania prejudycjalnego było niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy. W postanowieniu w sprawie III CZ 40/08⁴¹ podkreślił, że obowiązek przedstawienia pytania prejudycjalnego nie jest uzależniony wyłącznie od stwierdzenia, że w sprawie występują dostateczne wątpliwości dotyczące wykładni prawa wspólnotowego, obowiązek ten bowiem

³⁶ Por. A. Kastelik-Smaza, *Konsekwencje naruszenia obowiązku skierowania pytania prejudycjalnego do ETS*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2007/2, s. 24–31.

³⁷ Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE C 321E z 29.12.2006, s. 5), dalej jako TWE.

³⁸ Wyrok SN z 12.10.2006 r. (I CNP 41/06), OSNC 2007/7–8, poz. 115.

³⁹ Wyrok SN z 8.11.2005 r. (I CK 207/05), OSNC 2006/9, poz. 150, z glosami M. Sokołowskiego, *Świadczenie wyrównawcze*, „Monitor Prawniczy” 2006/14, s. 778; K. Topolewskiego, *Prawo do świadczenia wyrównawczego*, „Monitor Prawniczy” 2007/1, s. 46.

⁴⁰ Wyrok SN z 3.10.2009 r. (I CSK 70/08), „Glosa” 2009/3, s. 48.

⁴¹ Postanowienie SN z 18.12.2008 r. (III CZ 40/08), LEX nr 960508.

aktualizuje się wówczas, gdy orzeczenie sądu krajowego nie podlega już zaskarżeniu według prawa wewnętrznego, tymczasem w tej sprawie postępowanie nadal toczyło się przed sądem pierwszej instancji. Sąd Najwyższy rozpoznawał jedynie zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej od postanowienia sądu odwoławczego, którym oddalone zostało postanowienie sądu pierwszej instancji oddalające wniosek o odrzucenie pozwu ze względu na brak jurysdykcji krajowej. W sprawie II CSK 326/10⁴² odmówił natomiast wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym, bowiem kwestia, której dotyczyła podnoszona wątpliwość, została już wyjaśniona przez TSUE.

Sąd Najwyższy wyraźnie też podkreśla, że nie ma kompetencji do dokonywania wykładni prawa unijnego poprzez podjęcie uchwały wyjaśniającej zagadnienie prawne przedstawione przez sąd drugiej instancji na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. W postanowieniu z 28.04.2010 r.⁴³ wskazał, że w sprawie, w której do wystąpienia do TSUE w postępowaniu prejudycjalnym (art. 267 TFUE) uprawniony i zobowiązany jest sąd drugiej instancji, Sąd Najwyższy, któremu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawiono do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne dotyczące kolizji ustawy z prawem unijnym, odmawia podjęcia uchwały. W takiej sytuacji brak podstaw do wystąpienia przez Sąd Najwyższy do TSUE z wnioskiem o wydanie orzeczenia prejudycjalnego. Na marginesie wypada zwrócić uwagę, że powyższe zagadnienie prawne zostało po pewnym czasie rozstrzygnięte przez TSUE w sprawie *Alder*⁴⁴ na skutek pytania prejudycjalnego przedstawionego przez Sąd Rejonowy w Koszalinie. Trafność poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy nie może zatem budzić wątpliwości.

Stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu w sprawie III CZP 3/10 podtrzymane zostało w postanowieniu z 27.05.2010 r.⁴⁵, w którym wskazano, że realizacja przez sąd drugiej instancji obowiązku wynikającego z art. 267 TFUE nie może następować przez wykorzystanie instytucji przewidzianej w art. 390 § 1 k.p.c.

3.4. Prounijna wykładnia prawa

Sąd Najwyższy wskazywał na obowiązek prounijnej wykładni prawa krajowego jeszcze przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, wskazując, że zbliżenie istniejącego i przyszłego ustawodawstwa krajowego do prawa unijnego następuje nie tylko poprzez zmiany legislacyjne, ale także przez wykładnię sądową, a odwoływanie się do założeń prawa wspólnotowego powinno być traktowane jako jedna z dyrektyw poprawnej wykładni obowiązującego prawa⁴⁶.

Problem prounijnej wykładni pojawia się wtedy, gdy powstaje potrzeba konfrontacji przepisów krajowych z przepisami dyrektyw unijnych dotyczących tego samego przedmiotu. Należy wówczas wyjaśnić, czy przepisy krajowe stanowią

⁴² Wyrok SN z 16.02.2011 r. (II CSK 326/10), LEX nr 785875.

⁴³ Postanowienie SN z 28.04.2010 r. (III CZP 3/10), OSNC 2010/11, poz. 155.

⁴⁴ Wyrok TS z 19.12.2012 r. w sprawie C-325/11, *Krystyna Alder i Ewald Alder przeciwko Sabinie Orłowski i Czesławowi Orłowskiemu*, EU:C:2012:824.

⁴⁵ Postanowienie SN z 27.05.2010 r. (III CZP 25/10), LEX nr 602808., z glosą F. Łapeckiego, „Prawo Zamówień Publicznych” 2010/4, s. 103–107.

⁴⁶ Wyrok SN z 14.04.2003 r. (I CKN 308/01), LEX nr 80243.

implementację dyrektywy wprowadzającą jej postanowienia do krajowego porządku prawnego, czy implementacja ta jest zupełna i prawidłowa, a w przypadku braku implementacji ocenić, czy przepisy krajowe nie pozostają w kolizji z przepisami prawa unijnego i czy przyznają jednostkom co najmniej taki sam zakres ochrony. W przypadku kolizji przepisów krajowych z przepisami dyrektywy należy dokonać wykładni prawa krajowego w taki sposób, aby możliwie najlepiej zapewnić skuteczność tych przepisów unijnych, które nie mają waloru bezpośredniej skuteczności. Takiego waloru postanowienia dyrektyw nie mają w stosunkach pomiędzy osobami fizycznymi lub prawnymi, w których występuje równorzędność podmiotów. Trybunał Sprawiedliwości UE wielokrotnie wskazywał, że przepisy dyrektyw nie są dla tych podmiotów źródłem roszczeń, jednak powinny być traktowane jako wzorce określające poziom ochrony⁴⁷. Należy zatem porównać przepis krajowy, z którego wywodzone jest roszczenie, z tym właśnie wzorcem, określić ich zakres podmiotowy i przedmiotowy i wyjaśnić, czy zapewniają ten sam zakres ochrony. Na konieczność traktowania przepisu dyrektywy UE jako wzorca Sąd Najwyższy zwracał uwagę m.in. w sprawie IV CSK 200/06⁴⁸. W wyroku V CSK 366/12⁴⁹ Sąd Najwyższy wyjaśnił, że prounijna wykładnia polega na interpretacji prawa polskiego z wykorzystaniem prawa unijnego jako wzorca, który musi być właściwy, odtworzony na podstawie przepisów unijnych obejmujących swym zakresem stan faktyczny danej sprawy. Celem tego obowiązku jest zapewnienie, w ramach właściwości sądu krajowego, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych sporów w drodze odpowiedniej, najczęściej funkcjonalnej, wykładni prawa krajowego. W uchwale z 19.11.2010 r.⁵⁰ Sąd Najwyższy wskazał, że obowiązek prounijnej wykładni nie jest ograniczony do tekstu dyrektywy, jeżeli bowiem dyrektywa była poddana interpretacji Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, prawo krajowe musi być wykładane zgodnie z tą interpretacją.

Spraw, w których Sąd Najwyższy dokonywał porównania przepisów krajowych z wzorcem unijnym jest tak wiele, że nie sposób wszystkich wymieniść. Tytułem przykładu można wskazać następujące orzeczenia.

Wyrok w sprawie III CSK 112/05⁵¹, w którym uznając prymat prawa unijnego nad prawem krajowym SN stwierdził, że art. 4 ust. 6 ustawy o zmianie ustawy o wynalazczości i ustawy o Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej⁵² stanowi zakazany przez art. 28 TWE środek o skutku równoważnym ograniczeniom ilościowym w imporcie. W konsekwencji wykluczył, zgodnie z zasadą pierwszeństwa i bezpośredniej skuteczności, możliwość stosowania tego przepisu przez polskie

⁴⁷ Por. np. wyrok TS z 10.04.1984 r. w sprawie 14/83, *Sabine von Colson i Elisabeth Kamann przeciwko Land Nordrhein-Westfalen*, EU:C:1984:153; wyrok TS z 13.11.1991 r. w sprawie C-106/89, *Marleasing SA przeciwko La Comercial Internacional de Alimentacion SA*, EU:C:1990:395.

⁴⁸ Postanowienie z 22.02.2007 r. (IV CSK 200/06), OSNC 2008/2, poz. 25, z glosą W. Kocota, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2008/10, poz. 110.

⁴⁹ Wyrok SN z 26.06.2013 r. (V CSK 366/12), LEX nr 1375503.

⁵⁰ Uchwała z 19.11.2010 r. (III CZP 79/10), OSNC 2011/4, poz. 41, „Prokuratura i Prawo” – wkładka 2011/7–8, s. 36 glosy do tej uchwały opracowali J. Gospodarek, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2012/1, poz. 2; K. Kryła, „Przegląd Sądowy” 2011/9, s. 137–145; M. Łollik, „Europejski Przegląd Sądowy” 2011/9, s. 45–47.

⁵¹ Wyrok SN z 10.02.2005 r. (III CSK 112/05), OSNC 2007/5, poz. 73.

⁵² Ustawa z 30.10.1992 r. o zmianie ustawy o wynalazczości i ustawy o Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1993 r. Nr 4, poz. 14 ze zm.).

sądy w sferze prawa wspólnotowego, poczynając od dnia wejścia Polski do Unii Europejskiej.

Wyrok w sprawie I CK 207/05⁵³, w którym poddano wykładni przepis art. 764³ § 1 k.c. w świetle dyrektywy 86/653/EWG⁵⁴.

Postanowienie w sprawie IV CSK 200/06⁵⁵, w którym SN uznał, że zapis na sąd polubowny w umowie maklerskiej, uzależniony od wyboru pozostawionego profesjonalście, bez wskazania, na jakich zasadach opiera orzeczenia Amerykańska Izba Arbitrażowa, narzucenie klientowi obcego prawa oraz dodatkowe trudności i koszty związane z dochodzeniem roszczenia tworzą stan, który musi być uznany za klauzulę niedozwoloną w rozumieniu dyrektywy 93/13/EWG⁵⁶. Interesujące jest, że orzeczenie w tej sprawie dotyczyło sporu pomiędzy spółką mającą siedzibę w USA i funkcjonującą według prawa stanu Michigan a obywatelem polskim zamieszkałym w Polsce. Mogłoby się zatem wydawać, że sprawa nie ma unijnego charakteru, jednak Sąd Najwyższy uznał za konieczne objęcie pozwanego konsumenta ochroną określoną w przepisach dyrektywy, i to pomimo stwierdzenia braku implementacji w ustawie polskiej art. 6 ust. 2 dyrektywy.

Wyrok w sprawie I CSK 220/13⁵⁷, w którym dokonano wykładni przepisów ustawy o podatku VAT w świetle art. 2 ust. 1 Pierwszej Dyrektywy oraz orzecznictwa TSUE dotyczącego możliwości odliczenia podatku VAT od podatku naliczonego.

Postanowienie w sprawie I CZ 59/13⁵⁸, wydane w sprawie, w której Sąd Najwyższy nie podzielił zarzutu nieprawidłowej implementacji art. 5 ust. 1 dyrektywy 1999/93/WE⁵⁹ i wynikającej stąd bezpośredniej skuteczności tego zapisu w Polsce, pozwalającej na złożenie zażalenia w postaci elektronicznej.

Obowiązek zapewnienia efektywności prawa unijnego nie jest nieograniczony, prounijna wykładnia prawa krajowego nie może bowiem doprowadzić do zasadniczej zmiany znaczenia przepisów krajowych bądź do ignorowania ich istnienia pomimo kolizji z prawem unijnym⁶⁰. Orzecznictwo Sądu Najwyższego zakreśla granice prounijnej wykładni, wskazując następujące kryteria, jakie należy stosować w procesie wykładni:

⁵³ Wyrok SN z 8.11.2005 r. (I CK 207/05), OSNC 2006/9, poz. 150, z glosami M. Sokołowskiego, *Świadczenie...*, s. 778; K. Topolewskiego, *Prawo...*, s. 46.

⁵⁴ Dyrektywa Rady 86/653/EWG z 18.12.1986 r. w sprawie koordynacji ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do przedstawicieli handlowych działających na własny rachunek (Dz. Urz. WE L 382 z 1986 r., s. 17).

⁵⁵ Postanowienie SN z 22.02.2007 r. (IV CSK 200/06), OSNC 2008/2, poz. 25, z glosą W. Kocota, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2008/10, s. 110.

⁵⁶ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z 1993 r., s. 29).

⁵⁷ Wyrok SN z 28.01.2014 r. (I CSK 220/13), LEX nr 1683587.

⁵⁸ Postanowienie SN z 19.06.2013 r. (I CZ 59/13), „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2014/3, s. 114–116.

⁵⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/93/WE z 13.12.1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych (Dz. Urz. WE L 13 z 2000 r., s. 12).

⁶⁰ Por. D. Miąsik, *Podstawowe...*, s. 67–68.

- 1) prounijna wykładnia przepisu krajowego nie może wykraczać poza jego przedmiotowy zakres; kwestia ta pojawiła się w sprawie I CNP 41/06⁶¹, w której powstał problem zgodności przepisów ustawy o radiofonii i telewizji⁶² z dyrektywą 89/552/EWG⁶³, a w której SN stwierdził, że skoro przedmiotem sprawy była reklama radiowa, to nie można przepisów ustawy oceniać w świetle przepisów dyrektywy dotyczących wyłącznie reklamy telewizyjnej;
- 2) prounijna wykładnia nie może wykraczać poza wyraźne brzmienie przepisu i prowadzić do jego niezastosowania⁶⁴.

W sprawie IV CSK 133/11⁶⁵ Sąd Najwyższy, powołując się na orzecznictwo TSUE, wskazał, że obowiązek prounijnej wykładni ciąży na sądzie o tyle tylko, o ile zgodna z prawem wspólnotowym wykładnia jest w danym wypadku możliwa, co nie oznacza, by sąd mógł wykroczyć poza wyraźne brzmienie przepisu lub go w ogóle nie zastosować.

Podobnie w sprawie III CZP 61/11⁶⁶ Sąd Najwyższy wskazał, że wykładnia przepisu nie może abstrahować w ogóle od jego brzmienia i przez interpretację celowościową oraz częściowo systemową prowadzić do rozumienia przepisu sprzecznie z jego brzmieniem. Podkreślił ponadto, że obowiązujące prawo krajowe powinno się interpretować zgodnie z systemem przepisów UE, co odnosi się również do orzecznictwa TSUE, jednak dyrektywa nie wywołuje bezpośrednich skutków w systemie prawa państwa członkowskiego i nie może prowadzić do jego niezastosowania.

W procesie stosowania prawa UE przez Sąd Najwyższy zachodzi też potrzeba dokonywania wykładni przepisów unijnych bezpośrednio skutecznych, tj. traktatów i rozporządzeń. Wprawdzie, jak wynika z art. 267 ak. 1 TFUE, dokonywanie ich wykładni należy do TSUE, jednak nie zwalnia to sądów krajowych od przeprowadzania tego procesu. W tym zakresie bowiem kompetencje TSUE oraz sądów krajowych się przenikają. Bezpośrednio skuteczne przepisy UE wchodzą do porządku prawnego państw członkowskich bez potrzeby implementacji, są zatem stosowane bezpośrednio. Stosowanie prawa wymaga zaś dokonywania jego wykładni, sąd musi najpierw zrozumieć przepis, aby mógł go prawidłowo zastosować. Istnieje oczywiście ryzyko rozbieżnego rozumienia bezpośrednio skutecznych przepisów unijnych w różnych państwach członkowskich, dlatego celowe jest dokonywanie wykładni przez TSUE. Przedstawienie jednak Trybunałowi zagadnienia dotyczącego wykładni takich przepisów uzależnione jest od stwierdzenia takiej potrzeby przez sąd krajowy. Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej dotychczas takiej potrzeby nie stwierdził, chociaż w wielu sprawach odwoływał się do rozporządzeń i je stosował.

⁶¹ Wyrok SN z 12.10.2006 r. (I CNP 41/06), OSNC 2007/7–8, poz. 115.

⁶² Ustawa z 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 43, poz. 226 ze zm.).

⁶³ Dyrektywa Rady 89/552/EWG z 3.10.1989 r. w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich, dotyczących wykonywania telewizyjnej działalności transmisyjnej (Dz. Urz. WE L 298 z 1989 r., s. 23).

⁶⁴ Por. też D. Miąsik, *Podstawowe...*, s. 68.

⁶⁵ Wyrok SN z 21.10.2011 r. (IV CSK 133/11), OSNC 2012/5, poz. 62, powołany też przez D. Miąsika, *Podstawowe...*, s. 68.

⁶⁶ Uchwała SN z 26.10.2011 r. (III CZP 61/11), OSNC 2012/4, poz. 46, z głosem B. Widły, *Zakres obowiązku uiszczania opłat od urzędzeń kopiujących i czystych nośników*, „Glosa” 2013/2.

Szczególnie wiele spraw dotyczyło kwestii jurysdykcji i stwierdzenia wykonalności orzeczeń wydanych w innych państwach członkowskich. Wśród spraw, w których rozważano kwestię jurysdykcji, warto zwrócić uwagę na serię tożsamych spraw, w których wierzyciele wystąpili o zasądzenie należności od spółki, co do której toczy się postępowanie upadłościowe przed sądem francuskim⁶⁷. W sprawach tych Sąd Najwyższy dokonywał wykładni art. 3 ust. 1, w którym posłużono się nieprecyzyjnym łącznikiem w postaci głównego ośrodka działalności dłużnika, a także art. 16 ust. 1 i art. 26 rozporządzenia nr 1346/2000⁶⁸, wyjaśniając pojęcie klauzuli porządku publicznego. W procesie wykładni Sąd Najwyższy brał pod uwagę orzecznictwo TSUE, orzecznictwo sądów zagranicznych i poglądy doktryny. Kwestię dotyczącą jurysdykcji rozważano też m.in. w sprawie wszczętej na podstawie art. 299 kodeksu spółek handlowych⁶⁹ przeciwko obywatelowi Niemiec i tam stałe zamieszkałemu⁷⁰, w sprawie o ustalenie zawieszenia prawa głosu z akcji⁷¹, w sprawie o wykonanie zobowiązania⁷², w sprawie o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności⁷³, w sprawie przeciwko spółkom cypryjskim o wydanie akcji w kapitale zakładowym spółki polskiej, nabytych uprzednio przez spółki cypryjskie na skutek umowy z inną spółką polską⁷⁴.

Nie sposób wymienić wszystkich spraw, w których Sąd Najwyższy zajmował się kwestią stwierdzenia wykonalności wyroku sądu zagranicznego, co wymagało dokonywania wykładni przepisów rozporządzeń Bruksela I⁷⁵ i Bruksela II⁷⁶. Sprawy V CSK 335/10⁷⁷ i IV CSK 224/10⁷⁸ dotyczyły zastosowania klauzuli porządku publicznego, sprawy II CSK 158/08⁷⁹, II CSK 434/06⁸⁰ i IV CSK 74/08⁸¹ – kwestii procesowych. W sprawie V CSK 419/07⁸² Sąd Najwyższy rozważał kwestię stosowania rozporządzenia Bruksela I do orzeczeń sądowych wydanych w wyniku rozpoznania roszczeń byłych małżonków, wynikających z umowy regulującej między nimi zasady spłaty po rozwodzie długów zaciągniętych w czasie trwania małżeństwa.

Potrzeba wykładni rozporządzeń powstała także w sprawach z powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa o zwrot pomocy w podejmowaniu działalności przez młodych rolników, udzielonej z funduszu współfinansowanego z publicznych środków wspólnotowych w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR). W sprawach tych analizowano przepisy rozporządzenia

⁶⁷ Wyrok SN z 16.02.2011 r. (II CSK 541/10), OSNC 2011/12, poz. 134; wyrok SN z 16.02.2011 r. (II CSK 406/10), „Biuletyn SN” 2011/5, poz. 14; wyrok SN z 16.02.2011 r. (II CSK 425/10), LEX nr 1027168; wyrok SN z 2.02.2012 r. (II CSK 305/11), niepubl.

⁶⁸ Rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz. Urz. WE L 160 z 2000 r., s. 1).

⁶⁹ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 ze zm.).

⁷⁰ Wyrok SN z 7.10.2011 r. (II CSK 51/11), niepubl.

⁷¹ Postanowienie SN z 26.01.2011 r. (IV CSK 284/10), „Biuletyn SN” 2011/12, poz. 9.

⁷² Wyrok SN z 29.06.2010 r. (III CSK 255/09), niepubl.

⁷³ Wyrok SN z 15.05.2008 r. (I CSK 541/07), OSNC 2009/9, poz. 125.

⁷⁴ Postanowienie SN z 25.01.2012 r. (V CSK 44/11), niepubl.

⁷⁵ Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. WE L 12 z 2001 r., s. 1).

⁷⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz. Urz. WE L 338 z 2003 r., s. 1).

⁷⁷ Postanowienie SN z 13.04.2011 r. (V CSK 335/10), niepubl.

⁷⁸ Postanowienie SN z 9.12.2010 r. (IV CSK 224/10), OSNC 2011/9, poz. 101.

⁷⁹ Postanowienie SN z 30.09.2008 r. (II CSK 158/08), OSNC 2009/11, poz. 151.

⁸⁰ Postanowienie SN z 21.03.2007 r. (II CSK 434/06), OSNC 2008/3, poz. 37.

⁸¹ Postanowienie SN z 27.11.2008 r. (IV CSK 74/08), OSNC 2009/11, poz. 155.

⁸² Postanowienie SN z 9.04.2008 r. (V CSK 419/07), OSNC-ZD 2009/2, poz. 39.

nr 1257/1999, w tym postanowienia dotyczące wymogu uzyskania wykształcenia, a także odnoszące się do możliwości odstąpienia od żądania zwrotu pomocy w razie niespełnienia przez rolnika określonych w umowie warunków z powodu „siły wyższej”⁸³.

3.5. Roszczenia odszkodowawcze

Sąd Najwyższy dokonywał także oceny przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną poprzez nieprawidłową implementację przepisów prawa unijnego do krajowego porządku prawnego. Problem taki ujawnił się w sprawie I CSK 392/12⁸⁴, w której jako zdarzenie sprawcze wskazywano zaniechanie legislacyjne polegające na nieterminowym wdrożeniu dyrektywy MiFID I⁸⁵ i dyrektywy 2006/73/WE⁸⁶. Sąd Najwyższy uznał, że w takim wypadku przesłanki naprawienia szkody wynikające z prawa polskiego nie są surowsze od przesłanek naprawienia tej szkody wywodzonych z prawa unijnego.

4. PODSUMOWANIE

W niniejszym opracowaniu przytoczono szereg orzeczeń Sądu Najwyższego, których rozstrzygnięcie wymagało stosowania i wykładni prawa Unii Europejskiej. W okresie ponaddziesięcioletniego członkostwa w Unii rozpoznawano w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego bardzo wiele tzw. spraw unijnych. Nie było moim zamiarem przedstawienie ich wszystkich, zresztą nie jest to możliwe z uwagi na znaczą ich ilość. Przedstawiono zatem jedynie kluczowe kwestie wiążące się ze stosowaniem prawa unijnego, w tym w szczególności problemy dotyczące prounijnej wykładni, rozumienie pojęcia „sprawa unijna” i sposób radzenia sobie z tym nowym porządkiem prawnym, który na równi z prawem krajowym znalazł miejsce w codziennej praktyce orzeczniczej.

⁸³ Por. wyrok SN z 12.01.2012 r. (IV CSK 287/11), LEX nr 1131135; wyrok SN z 21.03.2013 r. (II CSK 241/12), LEX nr 1312529; wyrok SN z 12.06.2013 r. (II CSK 642/12), LEX nr 1363016; wyrok SN z 23.01.2014 r. (II CSK 188/13), OSNC 2014/12, poz. 125.

⁸⁴ Wyrok SN z 19.06.2013 r. (I CSK 392/12), OSNC-ZD 2014/3/58.

⁸⁵ Dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21.04.2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych, zmieniająca dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/22/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 93/22/EWG (Dz. Urz. UE L 145 z 2004 r., s. 1).

⁸⁶ Dyrektywa Komisji 2006/73/WE z 10.08.2006 r. wprowadzająca środki wykonawcze do dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do wymogów organizacyjnych i warunków prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa inwestycyjne oraz pojęć zdefiniowanych na potrzeby tej dyrektywy (Dz. Urz. UE L 241 z 2006 r., s. 26).

Summary

Teresa Bielska-Sobkowicz – *Application of EU law by the Polish Supreme Court*

This article concerns the application of EU law by the Polish Supreme Court. The author uses examples of the Court's judgments to discuss the scope of application of EU law by the Court motu proprio. In doing so, she takes into account the special role played by the Supreme Court in the Polish legal order as the court hearing cassation appeals. A significant part of the reflections is devoted to the analysis of the duty resulting for the Supreme Court from Art. 267, third indent, TFUE to request a preliminary ruling of the CJEU. The author discusses also examples of conforming interpretation in the case law of the Supreme Court.